

Pravno regulisanje prostitucije u Crnoj Gori

Prostitucija je u Crnoj Gori regulisana Zakonom o javnom redu i miru kao prekršaj protiv javnog reda i mira, što govori da je na snazi prohibicionistički model regulisanja prostitucije. Predmet analize u ovom radu je zakonsko regulisanje prostitucije u Crnoj Gori. Normativnom metodom analiziraće se odredbe Zakona o javnom redu i miru kojima je regulisana prostitucija. Aktuelno zakonsko rešenje preispitaće se i sa rodnog aspekta, imajući u vidu da se prostitucijom prevashodno bave žene, a usluge prostitucije koriste muškarci. Komparativnom metodom analiziraće se postojeći modeli zakonskog regulisanja prostitucije. Glavni cilj istraživanja je da se utvrdi da li je prostitucija u Crnoj Gori regulisana u skladu sa aktuelnim stanovištima o prostituciji, kao i sa progresivnim modelima zakonskog regulisanja prostitucije.

Dobijeni rezultati ukazuju da se prostitucija smatra neprihvatljivom društvenom pojavom u crnogorskom društvu, pri čemu represivne mere pogađaju najranjivije, osobe koje se odaju prostituciji, a koje su najčešće žene. Stoga bi bilo poželjno da zakonodavac promeni model zakonskog regulisanja prostitucije i opredeli se za progresivniji neoabolicionistički model, u skladu sa kojim bi represivne mere bile usmerene ka korisnicima usluga prostitucije, dok bi odavanje prostituciji bilo ukinuto kao prekršaj.

Ključne reči: prekršaj, prohibicionistički model, prostitucija, Zakon o javnom redu i miru, žene u prostituciji

Uvodna razmatranja

Prostitucija se najčešće definiše kao pružanje seksualne usluge drugoj osobi u zamenu za novčanu ili drugu naknadu. Zakon o javnom redu i miru Crne Gore¹ propisuje prekršajne sankcije za odavanje prostituciji, podsticanje na prostituciju, iznajmljivanje ili ustupanje prostorija radi vršenja prostitucije i posredovanje u prostituciji.² S obzirom na uvreženo mišljenje da je prostitucija ženska profesija, smatramo da je od ključnog značaja da aktuelno zakonsko rešenje analiziramo sa rodnog aspekta. Korišćenje rodnog pristupa u istraživanju prostitucije doprinelo je prepoznavanju prostitucije kao rodne problematike. Rodna perspektiva u istraživanju

* Doktor pravnih nauka, advokatica u Novom Sadu; *e-mail:* adv.dragana.pejovic@gmail.com.

¹ Zakon o javnom redu i miru Crne Gore, „*Službeni list Crne Gore*”, br. 64/2011, 56/2020. U daljem tekstu: ZJRM CG.

² ZJRM CG, čl. 27 i 28.

prostitucije uticala je i na formiranje novih pristupa u pravnom regulisanju prostitucije.

U prvom delu rada pažnju ćemo posvetiti društvenom položaju žena u Crnoj Gori, jer društveni položaj žena smatramo glavnim uzrokom što se za bavljenje prostitucijom „opredeljuju” pre svega žene. Drugi deo rada elaborira modele zakonskog regulisanja prostitucije sa akcentom na neoabolicionistički model kojim je načinjen svojevrsni zaokret u zakonskom regulisanju prostitucije. U trećem delu analiziraćemo odredbe ZJRM CG kojim je regulisana prostitucija. Na kraju rada daćemo predlog za unapređenje postojećeg zakonskog rešenja.

1. Društveni položaj žena u Crnoj Gori

Istraživači koji koriste rodni pristup u istraživanju prostitucije posebno su fokusirani na uzroke ulaska žena u prostituciju kako bi se na njih delovalo i predupredilo da žene uopšte počnu da se bave prostitucijom. Svi su jedinstveni u stavu da su uzroci ulaska žena u prostituciju socijalno-ekonomske prirode, i to, pre svega, nezaposlenost koja dovodi do siromaštva, nedostatak adekvatnog obrazovanja, nasilje i drugo, a u čijoj osnovi leži neravnopravan položaj žena u odnosu na muškarce u društvu.³ S obzirom na to da u radu zakonsko regulisanje prostitucije u Crnoj Gori preispitujemo iz rodne perspektive, kratko ćemo se osvrnuti na položaj žena u Crnoj Gori kako bismo problem nejednakog društvenog položaja žena u odnosu na muškarce slikovito prikazali na primeru crnogorskog društva.

Najčešće odabir obrazovanja usmerava žene i muškarce ka oblasti u kojoj će raditi. U Crnoj Gori, žene se usmeravaju ka oblastima koje su tradicionalno „namenjene” ženama: zdravstvo, obrazovanje, kultura, umetnost i dr.⁴ Kada je reč o visokom obrazovanju, žene dominiraju na polju društvenih nauka, dok su muškarci brojniji u oblasti tehničkih nauka.⁵

³ Videti: T. Cvetkov, *Socijalni karakter prostitucije*, Zagreb 1908, str. 15. D. Radulović, *Prostitucija u Jugoslaviji*, Beograd, 1986, str. 191. B. Žikić, *Rizik i nasilje: antroploško proučavanje seksualnog rada u Beogradu*, Beograd 2008, str. 66. S. Pavlović, H. Cvetinčanin Knežević, *U ime muškog naroda*, Beograd, 2018, str. 91.

⁴ Primera radi, prema podacima iz 2019. godine u sektoru obrazovanja bilo je zaposleno 11.4 hiljada žena i 3,2 hiljada muškaraca (Uprava za statistiku, *Žene i muškarci u Crnoj Gori*, Podgorica 2022, str. 65, <https://www.monstat.org/uploads/files/publikacije/Zene%20i%20muskarci%20u%20CG%20web%202026.12%20FIN.pdf>, 05. mart 2023).

⁵ Uljarević, M, Delić, A, Baronijan, H, Erić, M, Maletin Uljarević, B, Jakić, J, Brnović, M, Radulović, M, *Socio-ekonomski položaj žena u Crnoj Gori*, Podgorica, str. 26, https://www.emim.org/images/publikacije/socio-ekonomski_polozej_zena_u_crnoj_gori.pdf, 15. decembar 2022.

Zaposlenost pruža ekonomsku sigurnost. U Crnoj Gori žene su češće nezaposlene nego muškarci.⁶ Među nezaposlenim licima bez staža skoro je dva puta više žena.⁷

Žene zarađuju manje od muškaraca, a same žene tvrde da se muškarci „retiraju kao poželjniji na radnom mestu od žena; zarađuju veće plate i dobijaju visoke pozicije”.⁸ Generalno, u crnogorskom društvu prevladuje stav da su za muškarce zanimanja koja podrazumevaju moć dok bi žene trebalo da se bave zanimanjima koja se odnose na usluge i brigu o drugima.⁹

Profesionalno usavršavanje i napredovanja žena često otežava ili onemogućava briga o deci ili starijim članovima domaćinstva, što se u Crnoj Gori smatra ženinom obavezom.¹⁰ Žene ranije ulaze u brak i ranije dobijaju decu, za razliku od muškaraca, što u velikom broju slučajeva dovodi do toga da zbog tradicionalne uloge majke prave pauzu u karijeri, dok muškarci nastavljaju svoje profesionalno usavršavanje i napredovanje.¹¹

Pored toga što su češće nezaposlene i zarađuju manje, žene u Crnoj Gori navode da se seksualno nasilje često dešava na radnom mestu. Ističu da je seksualno uznemiravanje prilično često, mada je psihičko nasilje učestalije. Nasilje trpe kako bi zadržale posao.¹²

Kućni poslovi su takođe ženina obaveza, te ona nakon povratka sa posla započinje drugu smenu kod kuće, koja se ogleda u neplaćenom radu za koji kažu da se „ne priznaje i ne poštuje”.¹³ Uprkos tome što su muškarci skoro potpuno isključeni iz kućnih obaveza, oni su donosioci odluka u porodici jer poseduju ekonomsku moć unutar domaćinstva. Naime, u 2/3 crnogorskih porodica muškarac je taj koji najviše doprinosi ukupnim prihodima kojima porodica raspolaže.¹⁴ Takođe, vlasnici nepokretnosti su najčešće muškarci koji upravljaju i celokupnom imovinom.¹⁵ Međutim, nije samo bračna raspodela razlog što žene ne poseduje imovinu, nego je to i posledica duboko ukorenjenog običaja da žene kao naslednice ustupaju svoj nasledni deo muškom potomku (bratu).¹⁶

Napred navedeni podaci koji osvetljavaju nezavidan ekonomski položaj žena u Crnoj Gori potvrđuju tvrdnje Spahić Šiljak kada navodi da je žensko siromaštvo izrazito kompleksno jer „uključuje i

⁶ U 2021. godini među nezaposlenima licima bilo je 39,8% muškaraca i 60,2% žena (Uprava za statistiku, *op. cit.*, str. 72).

⁷ *Ibid.*, str. 74.

⁸ OEBS, *Studija o nasilju nad ženama u Crnoj Gori, Dobrobit i bezbjednost žena*, OEBS, Crna Gora, 2019, str. 16.

⁹ M. Uljarević *et al.*, str. 21.

¹⁰ *Ibid.*, str. 18.

¹¹ *Ibid.*, str. 21.

¹² OEBS, *op. cit.*, str. 32.

¹³ *Ibid.*, str. 15.

¹⁴ M. Uljarević *et al.*, *op. cit.*, str. 23.

¹⁵ *Ibid.*, str. 24–25.

¹⁶ *Ibid.*, str. 25.

porodicu i brigu o djeci, starim i bolesnim članovima porodice, ali i ekonomsku ovisnost koja je posebno izražena u zemljama u razvoju”¹⁷

U Crnoj Gori 31% žena je pre svoje 15 godine doživelo neki oblik fizičkog nasilja, od šamaranja do batina, od strane odrasle osobe, uglavnom roditelja. Nasilje se obično ponavljalo.¹⁸

Čak 45% žena koje imaju ili su imale partnera navele su da su doživele nasilje od intimnih partnera. Najrasprostranjenije je psihičko nasilje, sledi fizičko nasilje a zatim seksualno nasilje. Psihičko nasilje se najčešće svodi na kontrolišuća ponašanja, zlostavljачka ponašanja, ekonomsko nasilje i ucenjivanje u vezi s decom ili zlostavljanje dece.¹⁹

Veliki problem u društvu predstavlja i sam odnos žena prema porodičnom nasilju. Rezultati pokazuju da veliki broj žena veruje da je porodično nasilje privatna stvar. Kada je reč o seksualnom nasilju, „potrebe muškaraca smatraju se važnijim od ženskih, i smatra se normalnim da žene imaju seks sa svojim partnerima čak i kad to ne žele”.²⁰

Čak 76% žena koje su doživele nasilje u partnerskim odnosima i 80% žrtava nepartnerskog nasilja nije tražilo nikakvu podršku od policije ili drugih organizacija nakon najtežeg incidenta.²¹ Glavni razlozi za neprijavlivanje nasilja su stid, strah da se počinitelj ne osveti, i nedostatak poverenja u institucije.²²

Nepovoljniji društveni položaj žena u odnosu na društveni položaj muškarca u Crnoj Gori dovodimo u vezu sa prostitucijom kao ženskom profesijom, jer „siromaštvo, neadekvatno i nedostupno školovanje, beskućništvo, seksualna diskriminacija i nasilje nad ženama stalne su teme u životopisima žena koje se bave ili su se bavile prostitucijom”.²³ Tradicionalne rodne uloge utiču na nepovoljan ekonomski položaj žena, koji u momentu kada druge opcije nema, primorava žene na ulazak u prostituciju. Stoga je pogrešno još uvek dominatno mišljenje da je ulazak žene u prostituciju stvar slobodnog izbora. Ulazak u prostituciju je, kako Kolarec ističe, „izbor u situaciji bez izbora”.²⁴ Rodni aspekt u istraživanju prostitucije, a koji naglasak stavlja na puno poštovanje načela rodne ravnopravnosti, uticao je na uspostavljanje neabolicionističkog modela kojem ćemo posebnu pažnju posvetiti u delu rada koji sledi, a odnosi se na modele pravnog regulisanja prostitucije.

¹⁷ Z. Spahić Šiljak, *Socijologija roda-feministička kritika*, Sarajevo, 2019, str. 133.

¹⁸ OEBS, *op. cit.*, str. 36.

¹⁹ *Ibid.*, str. 28.

²⁰ *Ibid.*, str. 63.

²¹ *Ibid.*, str. 64.

²² *Ibid.*, str. 53.

²³ Đ. Kolarec, *Uzroci prostitucije i trgovanja ženama. Rasprave u Hrvatskoj i svijetu*. Zagreb, 2007, str. 9. http://www.petra-nvo.net/images/publikacije/prostitucija_CZZR_lowres.pdf.

²⁴ *Ibid.*, str. 28.

2. Modeli regulisanja prostitucije

U pogledu pristupa u zakonskom regulisanju prostitucije danas su prisutna četiri osnovna modela regulisanja prostitucije: prohibicionistički, reglementacioni, abolicionistički i neoabolicionistički. Bitno je naglasiti da prihvatanje istog modela ne znači i identično zakonsko regulisanje prostitucije od strane država koje su isti model prihvatile.²⁵

U državama koje su prihvatile prohibicionistički model regulisanja prostitucije, prostitucija se posmatra kao negativna društvena pojava koju je potrebno iskoreniti represivnim merama. Međutim, represivne mere su najčešće uperene isključivo prema osobama koje pružaju usluge prostitucije. Kažnjavanje osoba u prostituciji samo dodatno pogoršava njihov položaj, budući da su one, već zbog toga što se bave prostitucijom, izložene marginalizaciji i stigmatizaciji. Takođe, represivne mere ne odvrćaju osobe u prostituciji od bavljenja prostitucijom jer je ulazak u prostituciju uslovljen ekonomskim faktorom.²⁶

Kako se prohibicionistički model pokazao kao neefikasan na polju sprečavanja i suzbijanja prostitucije, od njega se danas skoro potpuno odustalo.²⁷

Reglementacioni (legalizacijski) model je model regulisanja prostitucije u skladu sa kojim je prostitucija legalna delatnost, te osobe koje se bave prostitucijom mogu da rade kao samozaposlene ili da zasnuju radni odnos u javnim kućama i ostvaruju sva zakonom zagarantovana prava iz radnog odnosa. Upravo činjenicu da žene koje se bave prostitucijom ostvaruju sva prava iz radnog odnosa pristalice reglementacionog modela ističu kao njegovu najveću prednost. Međutim, u državama koje su prihvatile reglementacioni model uočeno je da se prostitucijom bave žene koje dolaze iz država u razvoju, a koje u prostituciju ulaze jer su bez obrazovanja i kvalifikacija, ne poznaju jezik sredine u koju su stigle, te ne mogu naći drugo zaposlenje koje bi im omogućilo da obezbede boravišnu dozvolu i osnovna sredstva za život.²⁸ Ove žene zapravo teške životne okolnosti primoravaju da pristanu da se bave prostitucijom. Samim tim, njihov ulazak u prostituciju se samo naizgled čini slobodan, iako je u pitanju iznuđen izbor usled egzistencijalnih razloga.

²⁵ D. Pejović, Prostitucija u uporednom pravu u pravu Republike Srbije, *Pravni zapisi*, 2/2016, str. 329.

²⁶ Istraživanja pokazuju da kod žena u prostituciji strah od ekonomske deprivacije prevazilazi strah od negativnih posledica bavljenja prostitucijom koje se ogledaju i u učestalom hapšenju. D. Tiosavljević, *Dimenzije ličnosti po Ajzenku i nivo zrelosti žena koje se bave prostitucijom*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Medicinski fakultet, Beograd 2016, str. 118.

²⁷ Među državama članicama Evropske unije prisutan je još samo u Republici Hrvatskoj, Rumuniji i Litvaniji. A. Di Nicola, *The differing EU Member States' regulations on prostitution and their cross-border implications on women's rights*, 2021, str. 24,

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/695394/IPOL_STU\(2021\)695394_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/695394/IPOL_STU(2021)695394_EN.pdf), 28. januar 2023.

²⁸ A. Di Nicola, *op cit*, str. 28.

Rezultati istraživanja pokazuju da se u državama koje su prihvatile reglementacioni model regulisanja prostitucije beleži najveći broj žrtava trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije.²⁹

Abolicionistički model regulisanja prostitucije nastao je u 19. veku u Engleskoj, kao rezultat borbe ženskog pokreta protiv potčinjenog položaja žena koje su se bavile prostitucijom u javnim kućama pod okriljem reglementacionog modela. U skladu sa navedenim modelom bavljenje prostitucijom je dekriminalizovano, dok su sve druge aktivnosti u vezi sa prostitucijom u čijoj osnovi leži eksploatacija žena u prostituciji (posredovanje u prostituciji, otvaranje javnih kuća i dr.) zabranjene. U državama koje su prihvatile abolicionistički model prostitucija najčešće ostaje neregulisana oblast, što je i najveći nedostatak ovog modela³⁰ s obzirom na to da se u pojedinim državama koje su prihvatile ovaj model prostitucija odvija nesmetano.³¹

Inovativan, neoabolicionistički model, prva je uvela Švedska 1999. godine, a zatim Norveška i Island te je danas ovaj model poznat i kao nordijski model. Neoabolicionisti su se posebno fokusirali na rodni aspekt prostitucije s obzirom na to da se prostitucijom bave prevashodno žene. Prepoznali su da je prostitucija posledica nejednakog položaja žena i muškaraca u društvu, te da su žensko siromaštvo, isključenost i diskriminacija razlozi za ulazak žena u prostituciju. Činjenica da su osobe koje pružaju seksualne usluge najčešće žene na rubu siromaštva, dok usluge prostitucije koriste skoro isključivo muškarci radi seksualnog zadovoljstva, bila je ključna da neoabolicionisti prostituciju označe kao neprihvatljivu pojavu u društvu koje se zalaže za princip rodne ravnopravnosti i koje stremi ostvarivanju osnovnih ljudskih prava. Osim toga, neoabolicionisti su uočili da korisnici seksualnih usluga formiraju ponudu, što je bilo presudno da se fokus pomeri sa žena u prostituciji na korisnike, odnosno inkriminiše kupovina seksualnih usluga. Kako je neoabolicionistički model pokazao značajne rezultate u borbi protiv prostitucije, ovom modelu okrenula se Francuska 2016. godine i Irska 2017. godine,³² dok se u Španiji već nekoliko godina aktivno sprovode kampanje za usvajanje neoabolicionističkog modela.

Uzimajući u obzir utvrđene uzroke ulaska žena u prostituciju, a na kojima insistiraju neoabolicionisti, analiziraćemo odredbe ZJRM CG kojima je regulisana prostitucija.

²⁹ *Ibid*, str. 36.

³⁰ D. Pejović, *Položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji*, Novi Sad, 2020, str. 37–38.

³¹ D. Pejović, *Pravni položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji*, Doktorska disertacija, ACIMSI- Centar za rodne studije, Univezitet u Novom Sadu, Novi Sad, 2020, str. 151.

³² A. Di Nicola, *op. cit*, str. 23.

3. Prostitucija kao prekršaj protiv javnog reda i mira

U ZJRM CG inkriminisano je odavanje prostituciji, podsticanje na prostituciju, iznajmljivanje ili ustupanje prostorija radi vršenja prostitucije i posredovanje u vršenju prostitucije. Za odavanje prostituciji propisana je alternativno novčana kazna u rasponu od 200 do 1.000 evra ili kazna zatvora do 30 dana.

ZJRM CG ne propisuje kažnjavanje lica koja koriste usluge prostitucije, ali propisuje sankcionisanje lica koja podstiču na prostituciju. Za podsticanje na prostituciju propisana je novčana kazna u rasponu od 200 do 1.000 evra ili kazna zatvora do 30 dana. Propisana novčana i zatvorska kazna su iste kao za odavanje prostituciji, s tim što je za učinioca prekršaja podsticanje na prostituciju ovo niska kazna imajući u vidu motiv za izvršenje. Naime, motiv učinioca da podstiče ženu na prostituciju je finansijska dobit. Učinioc je u ovom slučaju najčešće lice koje živi od prostituisanja drugog lica, te bi kazna morala biti stroža.

Prekršajna sankcija propisana je i za lice koje iznajmi ili ustupi prostorije radi vršenja prostitucije ili na neki drugi način posreduje u vršenju prostitucije. Propisana je alternativno novčana kazna u rasponu od 300 do 1.500 evra ili zatvorska kazna do 30 dana. Novčana kazna za ovaj prekršaj je neznatno viša nego za odavanje prostituciji, iako je i u ovom slučaju izvršilac lice koje ostvaruje finansijsku dobit od prostitucije drugog lica.

Način na koji je regulisan prekršaj prostitucije u ZJRM CG otvoreno stavlja u neravnopravan položaj lica koja se odaju prostituciji, a najčešće su to žene, u odnosu na korisnike koji su skoro isključivo muškarci. Korisnici u ZJRM CG nisu prepoznati kao učesnici u prostituciji. Smatramo da ovakvo zakonsko rešenje posredno ohrabruje korisnike da koriste usluge žena u prostituciji. Kako potražnja formira ponudu na „tržištu” prostitucije, neprepoznavanje korisnika kao izvršioca prekršaja prostitucije ozbiljna je prepreka u borbi protiv prostitucije.

O ženama koja se bave prostitucijom u Crnoj Gori imamo saznanja zahvaljujući istraživanju koje je sproveo Institut za javno zdravlje Crne Gore u partnerstvu sa NGO Juventas.³³ Istraživanje je obuhvatilo 221 ispitanicu, starosne dobi od 18 do 68 godina. Skoro polovina ispitanica 49,85% je bez završene osnovnu škole, 15,8% ima završenu osnovnu školu, 24,4% srednju školu, 7,7% višu ili visoku školu dok su 2,3% ispitanica studentkinje.³⁴ Nedostatak obrazovanja odnosno neposjedovanje kvalifikacija otežava pa čak i onemogućava žene

³³ A. Čičić *et al*, Istraživanje o rizičnom ponašanju u vezi sa HIV/AIDS-om i ispitivanje seroprevalencije HIV, HBV, HCV i sifilisa među seksualnim radnicama u Crnoj Gori u 2021. godini, 2022, <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/web.repository/ijzeg-media/files/1677271382-ibbs-sw-2021-report-final-mne-a4.pdf>, 05. mart 2023.

³⁴ A. Čičić, *et al*, *op cit*, str. 19–20.

da nađu posao, kako bi radom obezbedile sredstva za život. Ovo potvrđuje i podatak da je najveći broj ispitanica (82,4%) nezaposlen, dok je u stalnom radnom odnosu manje od 4% ispitanica. Čak 82% ispitanica je nezaposleno, 10,7% je u privremenom radnom odnosu (ukupno 92,7%), dok je samo trećina prijavljena na Zavod za zapošljavanje.³⁵ Podatak da je samo trećina ispitanica prijavljena na Zavod za zapošljavanje ne bi trebalo da izaziva čuđenje jer, kao što je gore navedeno, radi se o ženama bez ili skromnog obrazovanja, te je problem, kako navodi Žikić, što one često ne znaju ni kako mogu da ostvare svoje prava.³⁶ Značajan je podatak da crnogorsko državljanstvo ima 64,3% ispitanica.³⁷ Ovaj podatak nameće pitanje da li je više od četvrtine ispitanica dobrovoljno u prostituciji, ili su u pitanju žene žrtve trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije.

U bračnoj ili vanbračnoj zajednici živi 22,2% ispitanica, 25,3% ima stalnu emotivnu vezu, 12,2% ispitanica je razvedeno, 8,6% je udovica a 31,7% ispitanica nema vezu. Najveći procenat ispitanica nema decu (47,5%), a one koje imaju, najčešće imaju jedno (21,3%) ili dvoje (19,0%) dece. Troje ili više dece ima 12,2% ispitanica.³⁸

Čak 69,7% ispitanica živi u domaćinstvima u kojima nema osoba sa redovnim primanjima.³⁹ Skoro četvrtina (23,5%) ispitanica živi samo. Od ispitanica koje ne žive same, 53,8% živi u domaćinstvu sa jednom ili više maloletnih osoba.⁴⁰ Nedostatak sredstava za život i obaveza izdržavanje maloletnih osoba su životne okolnosti koje u određenom momentu dovedu ženu u situaciju da uđe u prostituciju kako bi obezbedila novac da prehrani porodicu.

Osim podataka o ženama koje se bave prostitucijom u Crnoj Gori, pažnju nam je privukla i terminologija koja se koristi u Izveštaju i date preporuke. Naime, uprkos tome što je prostitucija regulisana kao prekršaj, u Izveštaju se koristi terminologija koja se vezuje za reglamentacioni model. Žena u prostituciji naziva se seksualnom radnicom, pružanje seksualnih usluga naziva se seksualnim radom, a za korisnika usluga koristi se termin klijent.⁴¹ U skladu sa postojećem zakonskom regulativom, žena koja se bavi prostitucijom nikako ne može biti seksualna radnica jer ne može ostvariti bilo koje pravo iz radnog odnosa. Žena koja se odaje prostituciji je prema odredbi čl

³⁵ *Ibid*, str. 21.

³⁶ B. Žikić, *Rizik i nasilje: antropološko proučavanje seksualnog rada u Beogradu*, Beograd, 2008, str. 203.

³⁷ A. Čičić *et al*, *op cit*, str. 21.

³⁸ *Ibid*, str. 20.

³⁹ *Ibid*, str. 21.

⁴⁰ *Ibid*.

⁴¹ „Istraživanjem su obuhvaćene ženske osobe starosti 18 i više godina koje se bave seksualnim radom (imaju komercijalne seksualne odnose sa klijentima) i koje su ispunjavale kriterijume za uključivanje u studiju. Komercijalni seksualni odnos podrazumijeva seksualni odnos sa klijentom u zamjenu za novac, robu, drogu ili protivuslugu. Klijent je osoba koja plaća za seks novcem, robom, drogom ili protivuslugom.” A. Čičić *et al*, str. 14.

ZJRM CG izvršilac prekršaja prostitucije. Termin klijent je takođe neodgovorajući za državu koja ima prohibicionistički model na snazi. Upotreba navedene terminologije menja percepciju o prostituciji jer se prostitucija u Izveštaju prezentuje kao zanimanje. Pored terminologije, problematične su i preporuke koje se daju u Izveštaju. Nijedna preporuka Zavoda za javno zdravlje nije uperena ka sprečavanju i suzbijanju prostitucije. U preporukama se navodi da će se seksualne radnice i ubuduće edukovati o polno prenosivim bolestima, a planiraju se i aktivnosti usmerene ka, kako se u Izveštaju navodi, potencijalnim klijentima i klijentima. Ove aktivnosti odnose se na promovisanje korišćenja kondoma prilikom seksualnog odnosa sa ženama u prostituciji.⁴² Preporuka o edukovanju potencijalnih klijenata i klijenata u smislu upotrebe kondoma prilikom korišćenja usluga prostitucije je neobična, s obzirom na to da je odavanje prostituciji propisano kao prekršaj. Stav Instituta za javno zdravlje oprečan je svim dosadašnjim istraživanjima o negativnim posledicama koje prostitucija ostavlja po fizičko i psihičko zdravlje žena, a koja opovrgavaju mogućnost da prostitucija bude profesija.⁴³ Stoga smatramo da bi bilo značajno da Institut za javno zdravlje edukativnim merama utiče u pravcu odvratanja korisnika od korišćenja usluga prostitucije.

Analiza aktuelnog zakonskog rešenja pokazuje da zakonodavac, prilikom propisivanja prekršaja prostitucije, nije imao u vidu da se prostitucijom bave žene koje su nezaposlene i bez kvalifikacija, te da je ulazak u prostituciju uslovljen opstankom. Samim tim smatramo da propisane kazne ne mogu imati efekta u pravcu odvratanja žena od prostitucije, te bi odavanje prostituciji bilo poželjno ukinuti kao prekršaj. Mere države treba da budu usmerene ka faktorima koji doprinose ulasku žena u prostituciju kako bi predupredilo da žena uopšte dođe u situaciju da uđe u prostituciju radi sticanja sredstava za osnovne životne potrebe.

U Zaključnim zapažanjima o drugom periodičnom izveštaju Crne Gore, Komitet CEDAW izražava zabrinutost zbog činjenice da se žene koje se bave prostitucijom u Crnoj Gori kažnjavaju novčanim kaznama i zatvorskim kaznama, kao i da se često odvajaju od svoje dece. Komitet CEDAW je dao preporuku da se žene u prostituciji

⁴² „Osmisliti i implementirati ciljne aktivnosti na promociji neophodnosti korišćenja kondoma prilikom seksualnih odnosa sa seksualnim radnicama usmjerene potencijalnim klijentima i klijentima, kao i potrebe povremenog testiranja na HIV i druge polno prenosive infekcije.” *Ibid*, str. 52.

⁴³ I. Kraus, *Prostitution is Violence against Women!* Speech held by Dr. Ingeborg Kraus on 25th November 2016 in Strasbourg/ France, <https://www.trauma-and-prostitution.eu/en/2017/01/03/prostitution-is-violence-against-women>, 12. septembar 2019. M. Farley, V. Kelly, *Prostitution: a critical review of the medical and social sciences literature, Women & Criminal Justice*, Vol. 11, 2000, str. 10. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J012v11n04_04, 15. decembar 2022.

dekriminalizuju⁴⁴ i da se obezbede izlazni program i alternativne mogućnosti za ostvarivanje prihoda za žene koje žele da napuste prostituciju. Od države se zahteva i da se prekine sa praksom odvajanja majki od dece po osnovu uključenosti majki u prostituciju.⁴⁵

U Zaključnim zapažanjima se navodi da država treba da se angažuje na rešavanju osnovnih uzroka prostitucije, siromaštva, diskriminacije i zavisnosti od droge. Takođe, obrazovnim i drugim merama država treba da podigne svest široj javnosti, a posebno među muškarcima i dečacima, o neprihvatljivosti prostitucije kako bi se smanjila potražnja za prostitucijom. Ove mere u svom fokusu treba da imaju borbu protiv svih ideja o podređenosti žena i svih oblika objektivizacije žena, a na koje probleme smo ukazali u prvom delu rada.

Zaključak

Navedeni nedostaci aktuelnog prohibicionističkog modela koje je identifikovao i Komitet CEDAW pokazuju da bi bilo poželjno da radi sprečavanja i suzbijanja prostitucije, zakonodavac u budućnosti ukine odavanje prostituciji kao prekršaj i uspostavi izlazne programe za žene koje žele da napuste prostituciju. Istovremeno, zakonodavac bi trebalo da prepozna korisnike usluga prostitucije kao učesnike u prostituciji. Korisnici su lica koja iskorišćavaju tešku situaciju žena u prostituciji radi svog seksualnog zadovoljstva, te bi bilo poželjno da zakonodavac inkriminiše korišćenje usluga prostitucije i propiše adekvatne kazne. Smatramo i da je radi borbe protiv prostitucije bitno da zakonodavac zadrži deo zakonskog rešenja kojim je inkriminirano podsticanje na prostituciju, iznajmljivanje ili ustupanje prostorija radi vršenja prostitucije i posredovanje u vršenju prostitucije.

Pored izmene zakonskog rešenja radi smanjenja obima prostitucije, ključno je uticati na socijalno-ekonomske uzroke ulaska žena u prostituciju, a na čemu je potrebno istrajno raditi, imajući u vidu generalno izuzetno nepovoljan društveni položaj žena u Crnoj Gori.

⁴⁴ CEDAW, *Concluding observations on the 2nd periodic report of Montenegro: Committee on the Elimination of Discrimination against Women*, 2017, preporuka 27. <https://digitallibrary.un.org/record/1305056>, 10. decembar 2022.

U Zaključnim zapažanjima koristi se termin dekriminalizacija, međutim, iz teksta preporuke zaključuje se da se misli na depenalizaciju u smislu, kako navodi Stojanović, „odustajanje od bilo kakvog kažnjavanja za neko ponašanje”. Videti: Z. Stojanović, *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Beograd, 2023, str. 63.

⁴⁵ CEDAW, *op cit*, preporuka 27.

Literatura

1. CEDAW, Concluding observations on the 2nd periodic report of Montenegro: Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2017, <https://digitallibrary.un.org/record/1305056>, 10. decembar 2022.
2. Cvetkov, T. *Socijalni karakter prostitucije*. Zagreb, 1908.
3. Čičić, A, Đurišić, T, Golubović Lj, Mugoša, B. i Palibrk, M, *Istraživanje o rizičnom ponašanju u vezi sa HIV/AIDS-om i ispitivanje seroprevalencije HIV, HBV, HCV i sifilisa među seksualnim radnicama u Crnoj Gori u 2021. godini*, Podgorica, 2022, <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/web.repository/ijzcg-media/files/1677271382-ibbs-sw-2021-report-final-mne-a4.pdf>, 5. mart 2023.
4. Di Nicola, A, *The differing EU Member States' regulations on prostitution and their cross-border implications on women's rights*, 2021, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/695394/IPOL_STU\(2021\)_695394_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/695394/IPOL_STU(2021)_695394_EN.pdf), 28. januar 2023.
5. Farley, M.; Kelly V, Prostitution: a critical review of the medical and social sciences literature. *Women & Criminal Justice*, Vol. 11, 2000, https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J012v11n04_04, 15. decembar 2022.
6. Kolarec, Đ, *Uzroci prostitucije i trgovanja ženama. Rasprave u Hrvatskoj i svijetu*. Zagreb, 2007, http://www.petra-nvo.net/images/publikacije/prostitucija_CZZR_lowres.pdf.
7. Kraus, I, *Prostitution is Violence against Women!* Speech held by Dr. Ingeborg Kraus on 25th November 2016 in Strasbourg/ France. <https://www.trauma-and-prostitution.eu/en/2017/01/03/prostitution-is-violence-against-women>, 12. septembar 2019.
8. OEBS, *Studija o nasilju nad ženama u Crnoj Gori*, OEBS, 2019, https://www.osce.org/files/f/documents/0/0/425291_0.pdf.
9. Pavlović, S, Cvetinčanin Knežević, H, *U ime muškog naroda*, Beograd, 2018.
10. Pejović, D, *Pravni položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji*, Doktorska disertacija, ACIMSI- Centar za rodne studije, Univezitet u Novom Sadu, Novi Sad, 2020.
11. Pejović, D, Prostitucija u uporednom pravu u pravu Republike Srbije, *Pravni zapisi*, 2/2016.
12. Pejović, D, *Položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji*, Novi Sad, 2022.
13. Radulović, D, *Prostitucija u Jugoslaviji*, Beograd 1986.
14. Spahić Šiljak, Z, *Socijologija roda-feministička kritika*, Sarajevo, 2019.
15. Stojanović, Z, *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Beograd, 2023.
16. Tiosavljević, D, *Dimenzije ličnosti po Ajzenku i nivo zrelosti žena koje se bave prostitucijom*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Medicinski fakultet, Beograd, 2016.
17. Uljarević, M, Delić, A, Baronijan, H, Erić, M, Maletin Uljarević, B, Jakić, J, Brnović, M, Radulović, M, *Socio-ekonomski položaj žena u Crnoj Gori*, Podgorica, https://www.emim.org/images/publikacije/socio-ekonomski_polozej_zena_u_crnoj_gori.pdf, 15. decembar 2022.
18. Uprava za statistiku, *Žene i muškarci u Crnoj Gori*, Podgorica, 2022, <https://www.monstat.org/uploads/files/publikacije/Zene%20i%20muskarci%20u%20CG%20web%202026.12%20FIN.pdf>, 05. mart 2023.
19. Zakon o javnom redu i miru Crne Gore, „*Službeni list Crne Gore*”, br. 64/2011, 56/2020.
20. Žikić, B, *Rizik i nasilje: antroploško proučavanje seksualnog rada u Beogradu*, Beograd, 2008.

LEGAL REGULATION OF PROSTITUTION IN MONTENEGRO

Prostitution in Montenegro is regulated by the Law on Public Order and Peace as an offence against public order and peace, which means that the prohibitionist model of regulating prostitution is in force. The subject of analysis in this paper is the legal regulation of prostitution in Montenegro. The provisions of the Law on Public Order and Peace, which regulate prostitution, will be analyzed using the normative method. The current legal solution will also be reviewed from a gender perspective, bearing in mind that women are primarily engaged in prostitution while men use prostitution services. Existing models of legal regulation of prostitution will be analyzed using a comparative method. The main goal of the research is to determine whether prostitution in Montenegro is regulated in accordance with current points of view on prostitution as well as progressive models of legal regulation of prostitution.

The obtained results indicate that prostitution is considered an unacceptable social phenomenon in Montenegrin society, where repressive measures affect the most vulnerable, persons who engage in prostitution, who are usually women. Therefore, it would be desirable for the legislator to change the model of legal regulation of prostitution and opt for a more progressive neo-abolitionist model.

Key words: offence, prohibitionist model, prostitution, Law on Public Order and Peace, women in prostitution